

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

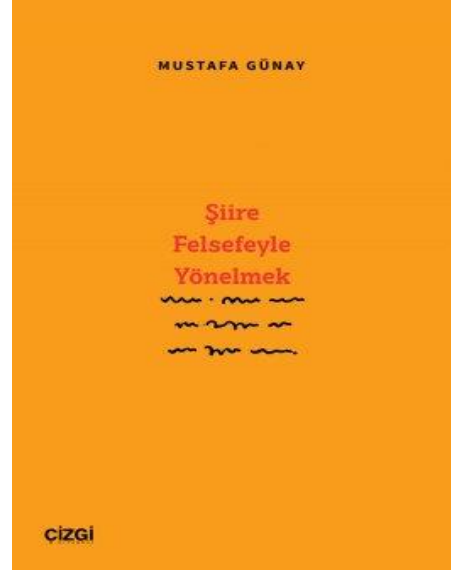
Sayı/Issue 7 (Nisan/April 2022), s. 610-614.
Geliş Tarihi-Received: 09.03.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 11.03.2022
Kitap Değerlendirmesi-Book Review
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1084915

Mustafa Günay, Şiire Felsefeyle Yönelmek, Çizgi Kitabevi, Konya, 2022.

Mustafa Gunay, Tending to Poetry Through Philosophy, Çizgi Bookstore, Konya, 2022.

Orhan Aytuğ TOLU*

Yaşamı sorgulama disiplini olan felsefe ve insanın duygularını estetik biçimde ifade etme sanatı olan şiir, insanlık tarihinde köklü bir geçmişe sahiptir. Edebiyatın ve şiirin felsefeyle olan ilişkisi akademik dünyada ve sanat mecralarında çoğu zaman tartışma konusu olmuştur: Şiirde felsefe var mıdır, felsefede şiire yer var mıdır, “felsefi şiir” diye bir mefhum olabilir mi, şiir felsefi kavramlarla incelenebilir mi şeklindeki sorular bu tartışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu tartışmaya katılıp meselenin hem düşünsel boyutunu ortaya koyma hem de fikirlerini şiir üzerinde uygulama çabasına girişen bir yazar da Mustafa Günay’dır. Yazarın 978-605-196-738-7 sayılı uluslararası yayıncılık numarasına sahip 423 sayfalık *Şiire Felsefeyle Yönelmek* adlı kitabı, 2022 Şubat’ında Çizgi Kitabevi tarafından yayımlanarak okuyuculara sunulmuştur. Bu kitapta şiir ile felsefe ilişkisi sorgulanarak Cumhuriyet Dönemi Türk şairlerinin şiirleri incelenmiştir. Bu yazıda bu kitabın tanıtımı yapılacaktır.

Kitap “Ön Söz” (s. 9-11), “Şiir ve Felsefe İlişkileri” (s. 13-63), “Şiiri Felsefeyle Düşünmek” (s. 65-150), “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri: Poetik Okumalar” (s. 151-366), “Bir Şiir Adası: Ahmet Ada” (s. 367-417) başlıklarını taşıyan 5 bölüm ve ilave olarak “Dizin” den (s. 419-423) oluşmaktadır.

“Ön Söz” bölümünde şiirde felsefeye felsefede de şiire yer olduğu düşüncesini paylaşan yazar, kitabın bölümleri hakkında kısa açıklamalara yer vermektedir. Türk edebiyatında şiir geleneğinin felsefeye göre daha güçlü ve özgün olduğuna dikkat çekmektedir. Cumhuriyet döneminden seçtiği şairlerin birkaç şiirini felsefe bağlamında

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-posta: aytugtolu@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5915-2832>.

incelediğini belirten yazar; bu şairlerin şiir anlayışını birkaç şiir üzerinden değerlendirmedeğini, sadece felsefeyle ilişkisi olduğunu düşündüğü bazı şiirleri seçtiğini vurgulamaktadır. Üzerine yazılacak daha birçok şiir olduğunu belirterek felsefe-şiir ilişkisi bağlamındaki değerlendirme yazılarına devam edeceği bilgisini okuyucuya örtülü biçimde iletmektedir. Değerlendirilen şiirlerin ortak noktasının “insan imgesi” olduğu ayrıca belirtilmektedir. Mustafa Günay kitaptaki yazıların çeşitli dergilerde, gazetelerde, bilimsel toplantılarda sunulduğunu fakat okuyucunun bu yazılara -bir bütün olarak- kolaylıkla ulaşması için bu kitabı kaleme aldığını açıklamaktadır. “Ön Söz” kitabın yayımlanma sürecinde çeşitli destekler sunan kişilere teşekkür edilerek nihayete erdirilmektedir.

“Şiir ve Felsefe İlişkileri” bölümü 7 başlıktan müteşekkildir. Mustafa Günay, “Şiirdeki Felsefe, Felsefedeki Şiir” başlığı altında insanın başkaldırdığı ve yaratıcılığını pratiğe döktüğü her eylemin kuvvetini şiirden aldığı değerlendirmesinde bulunur. Tıpkı Garip manifestosunda savunulduğu gibi Günay da şiirin edebiyatın ötesinde “bir şey” olduğunu ifade eder. Yazar, her şiirin felsefeden yararlanmak zorunda olmadığını belirtir fakat şiirin önemli bir kaynağının felsefe olduğu uyarısında bulunur. Filozofların da Antik Çağ’da düşüncelerini şiirle ifade ettiği hatırlatılmaktadır. Ömer Hayyam ve Nietzsche örnekleri üzerinden şiir ve felsefenin birbirinden kopmadığı dikkate sunulur. “Yaşam, Felsefe ve Şiir” başlıklı yazıda günümüzde medyanın okuma, düşünme ve öğrenme etkinliğini sekteye uğratarak bunların yerine “görme” ve “seyretme” eylemlerinin koyulduğu tespitinde bulunmaktadır. Oluşan bu ortamda dezenformasyonla çarpıtılan bilinçlerin doğru bir yaşamı bulma pusulasının felsefe ve şiir olduğu iddiası savunulmaktadır. Giderek yalnızlaşan modern bireyin varlığını kuşatan nihilist ablukanın dağıtılmasında felsefe ve şiirin önemine vurgu yapılmaktadır. “Felsefe ve Şiir İlişkisi Bağlamında Yücel Kayıran’ın Çalışmaları” başlığı altında felsefe ve şiir ilişkisi üzerine referans olabilen Yücel Kayıran’ın bu konudaki düşünceleri tartışılmaktadır. Kayıran’ın, şiirin felsefi olabilmesi için izm’lerden uzak durarak insanın varoluşuna dayanması gerektiği fikri üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda Kayıran’ın Türk şiirinde Marksizm’in insan felsefesi olmak yerine ideoloji aracına dönüştürüldüğü için şiirin epistemik bir temele büründürdüğü görüşü paylaşılmaktadır. “Hayyam Şiirlerinde Felsefi Boyut” yazısında Kant, Aydınlanma düşüncesini aklın cesurca kullanılmasına bağlamıştır. Hayyam’ın bu düşünceyi Kant’tan asırlar önce şiire taşıdığına yer verilmektedir. “Felsefe-Şiir İlişkisi ve Herakleitos: Şiirimizde İmgesi” başlıklı bildiride Herakleitos’un Türk şiirindeki izleri soruşturulmaktadır. Herakleitos’un her şeyin akış ve değişim hâlinde olduğu “dere/nehir” eğretilmesinin Nazım Hikmet, İlhan Berk, Hilmi Yavuz, Yücel Kayıran gibi şairlerin bazı şiirlerinin bünyesinde bulunduğu örnek dizelerle gösterilmektedir. “Şiirde Adalet Düşüncesi ve İmgesi” başlıklı tebliğde adalet kavramının Brecht’in şiirinde “ekmek” metaforuyla, Elaurd’un şiirinde insan temelinde, Can Yücel’in şiirinde ahlaki söylemle, Nazım Hikmet’te özgürlük mefhumuyla ele alınarak işlendiği değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bölümün son yazısı “Felsefede ve Şiirde Akdeniz İmgesi: Albert Camus ve Ahmet Erhan” başlığını taşımaktadır. Camus, Avrupa’yı saran nihilizm karanlığından çıkış yolunun Akdeniz’in iklimini şekillendiren güneşine ve kültürel aydınlığına yönelmekten geçtiğini belirtmektedir. Akdeniz’in kurtarıcı bir iklime ve kültürel hazineye sahip olduğu yönündeki bu düşünceyi Ahmet Erhan’ın şiire taşıdığı tespitinde bulunmaktadır. Camus gibi Erhan da ülkesinin içine düştüğü alaca karanlıktan çıkış yolunun Akdeniz’den geçtiğine inanmaktadır.

“Şiiri Felsefeyle Düşünmek” adlı bölüm 10 başlıktan oluşmaktadır. “12 Eylül ve Şiir: Şiirimizde 12 Eylül’ün İzleri” başlıklı yazıda edebî eserlerin üretildiği dönemin koşullarından ve zihniyetinden etkilendiği düşüncesinden hareketle edebiyat sosyolojisi

bağlamında 12 Eylül dönemi atmosferinin izleri dönem şairlerinin şiirlerinde aranmaktadır. Yazara göre 12 Eylül gerçeğiyle hesaplaşma yeterince yapılamamıştır.

Dönemin şiiri ve şiir diliyle ilgili Yücel Kayıran'ın eleştirilerine bu bölümde yer verilmiştir. Ahmet Oktay, Ahmet Telli, Gültekin Akın, Ataol Behramoğlu, Nevzat Çelik, Yücel Kayıran gibi şairlerin şiirlerindeki darbe döneminin izleri tespit edilerek bu şiirlerin felsefi boyutları irdelenmektedir.

“Âşık Veysel'in Şiirlerinde Bazı Felsefi Temalar” başlıklı bildiriye kendi kültürümüzü ve insanımızı tanımada halk şiirini felsefeyle düşünmek gerektiği savlanmaktadır. Veysel'in şiirlerinde evreni seyreden insanın -kimi zaman belirsizlik içinde- varoluş, yaşam ve ölüm gerçekliğinin sorgulandığı; Tanrı fikrinin “mimar” metaforuyla verildiği ve bu metaforun Platon'un felsefesinde yer alan kavramlarla benzerlik taşıdığı; hümanizmin izlerine rastlandığı; ruh ve beden düalizminin olmadığı yönündeki çeşitli tespitlere yer verilerek sadece modern şiirde değil halk şiirinde de felsefeye yer verildiği belirtilmektedir. “Şehir-Şiir İlişkisi Bağlamında Mersin” adlı bildiriye edebiyat ve sanatın şehre anlam kattığı ve şehrin kültürünü somutlaştırdığı bilgisiyyle karşılaşılmaktadır. Şiirde ve sanatta kentlerin yeniden kurulduğu ve bir ütopya ortaya koyulabileceği görüşünden hareketle Özdemir İnce, Abdülkadir Bulut, Ahmet Ada'nın şiirlerinde Mersin, Anamur ve Akdeniz'in mekânsal ve kültürel açıdan yansımaları bu şairlerin dizeleri üzerinden verilmektedir. “Çukurova'nın Şiirsel Gerçekliği”ne yönelen yazar, Mustafa Emre'nin *Düünden Bugüne Çukurova Şiirleri* eserinin değerlendirmesini yapmaktadır. Günay, ulusal sınırları aşarak Kavafis'in şiirlerindeki şehrin anlamını incelemektedir. Kavafis'in şiirinde şehrin insanın belleğinde bıraktığı izlerle/anılarla bir ömür hesaplaşmasına dönüştüğü değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Edip Cansever'in insanın yaşadığı yere benzediği yönündeki dizeleriyle Kavafis'in şehir imgesi bir potada eritilerek incelenmektedir. “Ursula K. Le Guin'in Son Şiirleri Üstüne” yazısında şairin 2014-2018 yıllarında yazılmış şiirlerinden oluşan *Şimdilik Her Şey Yolunda-Son Şiirler* adlı eseri varoluş, ölüm, insan, doğa, yaşlılık kavramları etrafında tartışılmaktadır. “Yapay Zekâya Aykırı Şiirler Üstüne” başlıklı yazıda şair Zeki Gümüş'ün şiir kitabının değerlendirilmesi yapılmaktadır: Şair, dijital çağda teknolojinin denetimine girerek yalnızlaşan insan gerçeğini ironik bir yaklaşımla şiirine taşımıştır. Bu teknoloji eleştirisi poetik bir biçimde yürütülerek varoluşsal anlam ve değerler sorgulanıp “robotlaşan/robotlaştırılan” insana tepki gösterilmiştir. Orhan Veli'nin şiirlerinde görülen ironi, hiciv, tarihe tanıklık, sansür, baskı gibi unsurların mektuplarında da görüldüğünü belirten yazar; bu görüşlerini “Aşkın ve Hasretin Mürekkebiyle Yazılmış Mektuplar” başlığı altında değerlendirmiştir.

Kitabın en hacimli bölümü olan “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri: Poetik Okumalar”da Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinden seçilen 31 şairin şiirleri felsefi açıdan 41 başlık altında değerlendirilmektedir. Bu bölümde yer verilen başlıkların bir kısmına değinmek uygun olacaktır. Nazım Hikmet'in şiirlerine yansıyan tarih bilinci diyalektik-materyalist felsefenin etkisi altındadır, tarihte “yıkının da yaratının da” insan olduğu vurgulanarak geleceğe karşı sorumluluk alan tavrın yansımaları irdelenmektedir. Nazım'ın şiirlerine yansıyan çeşitli ağaç metaforları incelenmektedir. Sabahattin Ali'nin şiirlerinde liriklik, stoacılık, hümanistlik, romantiklik kavramlarının yansımaları olduğu tespit edildikten sonra bu şiirlerdeki insan-doğa ilişkisinin işlendiğine yer verilmektedir. Sıradan insanların küçük tragediyalarını ve insanın kendiyi yüzleşmesini aynalar, lambalar ve çeşitli eşyalarla dile getiren, geçim sıkıntısının yanında tüketim kültürünün eleştirisini yapan, insan varoluşunun metafizik yönünü işleyen şiirler “Necatigil'in Şiir Burcu”ndan geçmektedir. Özdemir Asaf'ın şiirlerinde yaşam bilgeliğine kapı aralandığı,

bazı temaların sürekli işlendiği, yaşamın çeşitli ikilemelerinin barındırıldığı tespitlerinden hareketle Asaf'ın şiirlerinin “felsefeyle sınırdaş” olduğu sonucuna varılmaktadır.

Mustafa Günay'ın Mehmet Özcan'la birlikte yazdığı “Ece Ayhan'ın Şiirinde Epistemik ve Politik Boyutlar” başlık yazısı kitaptaki en katmanlı ve derinlikli yazılarından biridir. Şairde devlet, otorite, iktidar kavramlarına karşı sert bir duruş bulunduğu dikkate sunularak okulun siyasal bir kurum olarak değerlendirildiği gösterilmektedir. Ece Ayhan'da iktidar ve bilginin birbirinden ayrılmadığı ve bilginin bir egemenlik aracına dönüştüğü vurgulanmaktadır. Şiirin karalığı ve isyanı “zakkum” çiçekleriyle verilmektedir. Şairin şiirinde okuldan ayrılan “çocuk” imgesi sosyal iktidardan kopuş ve sokağa açılış olarak kabul edilerek Ece Ayhan'ın Walter Benjamin'in görüşleriyle örtüşen poetik tutumu açığa çıkarılmaktadır. Şair “çocuk imgesi”ni tarihin ve toplumun hükmedemediği bir sınır çizgisinin dışında bırakarak Lacan'ın görüşlerine yaklaşmaktadır. Çocuk imgesinden sonra toplumdan dışlanma ve ötekileşme bağlamında “kambur” imgesinin çağrıştırdıkları üzerinde durulmaktadır. Kitapta yoğun/derinlikli çözümlemenin yer aldığı yazılardan biri de Metin Altıok'un şiirlerinin tartışıldığı “Gölgesi Yıldız Dolu Yol Yorgunu Bir Şair” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında şairin içsel coğrafyada gerçekleştirilen yolculuklarla -bir başkaldırı biçimi olarak “gitme” eylemiyle- insanın “kendi” olabilmenin hâllerini şiire taşıdığı, sorgulama ve yüzleşmelerinin “ayna” metaforuyla gerçekleştirildiği, şiirdeki öznenin “özneler arası özne” olarak karşımıza çıktığı, bu unsurların romantizm ve melankoliyle şekillendiği görüşleri irdelenmektedir. Altıok'un her kitabı “poetik bir kara kutu” olarak değerlendirilir çünkü şairin biyografisinden izler taşımaktadır. Yücel Kayıran'ın *Son Akşam Yemeği*'nde “inanma” meselesini varoluş kavramıyla ilişkilendirerek şiire taşıması ve bu meseleyi özgün şekilde ele alması, yazar tarafından anti-teolojik bir şiirin edebiyatımızda yeni bir yol açtığı şeklinde tespit edilmektedir. Kitabın bu bölümündeki son başlıkları günümüz şairlerinin yeni çıkan şiir kitaplarının eleştirisine ayrılmaktadır. Günümüz şairlerinden Nisa Leyla'nın *Dar Paçalı Dizeler*'i, Berrin Taş'ın *Geceyarısı Şiirleri*, Pınar Nurhan'ın *Modern Cinayetlerin Kokusu*, Özcan Öztürk'ün *Hüzünlü Kadınlar Sokağı* gibi şiir kitapları incelenmektedir. Yazarın incelediği Tülay Koçak'ın *Çağdaş Şairler Seçkisi-Şiir Diliyle Şairler* adlı kitabı dikkate değer bir konuyu oluşturmaktadır. Bu şiir kitabının eleştirisi “Şairleri ve Şiirlerini Dile Getiren Şiirler” başlığıyla kaleme alınmıştır. Koçak'ın 99 şair için yazdığı 99 şiir Mustafa Günay tarafından “şiirimizde bir ilk” olarak değerlendirilmektedir. Koçak'ın bu 99 şairi niye seçtiğinin gerekçesine de değinilmektedir. Edebiyatımızda bir ilk olarak değerlendirilen bu şiir kitabında bir şairin başka bir şairde bıraktığı izin dizelere dökülmesi söz konusudur. Mustafa Günay, tespit ettiği bir “problemi” de okuyucuyla paylaşır: Fahri Erdinç'in şiirlerinin başka şairlerinmiş gibi gösterilmesi. Bu problemin çözümü için de bir öneri sunmaktadır: Şairin toplu şiirlerinin yayımlanması.

Ahmet Ada'nın şiirlerinin eleştirisine ayrılan, 9 başlıktan oluşan “Bir Şiir Adası: Ahmet Ada” adlı bölüm kitabın son bölümüdür. Bu bölümde Ada'nın şiirlerinin felsefe, varlık, mekân ve zamanla ilişkisi; bu şiirlerde insanın kültür ve doğayla bağı; yerel ve beynelmilel güncelliğin şiire yansımaları; bazı hayvan adlarının şiirde oluşturduğu çağrışımlar; öznenin yaşadığı “düalizm” durumları çeşitli dizeler aracılığıyla ele alınmaktadır. Şairin felsefe-şiir ilişkisine bakışı ve “felsefi şiir” diye bir şeyin olup olmayacağına yönelik düşünceleri de tartışılmaktadır. Ada'nın şiir kitapları hakkında Mustafa Günay'ın kaleme aldığı yazılar da bu bölümdeki başlıklar arasında mevcuttur.

Çukurova Üniversitesi Felsefe Eğitimi Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mustafa Günay'ın tanıtmaya çalıştığımız *Şiire Felsefeyle Yönelmek* adlı kitabı, felsefe ve edebiyat alanındaki disiplinler arası çalışmalara numune teşkil etmesi açısından son derece

önemlidir. Yazar, çok tartışmalı bir konu olan felsefe-edebiyat ilişkisine şiir özelinde yönelerek önemli bir adım atmıştır. Kitapta Günay'ın son 20 yılı kapsayan -bazı yazılarda geçen tarihler esas alınarak- yazılarının ve bildirilerinin olduğu görülmektedir, bunların bir kısmı bu yazıda tanıtılmaya çalışılmıştır. Literatürün dijital ortama taşındığı günümüzde bazı yazılar hiç gün ışığına çıkmadan kalmaktadır. Yazarın "Ön Söz"de belirttiği gibi kaleme aldığı yazıların bir kitapta tematik şekilde birleştirilerek okura sunulması alanda çalışacak araştırmacılar için kaynak olma niteliğindedir. Felsefe bölümü akademisyeni olan bir yazarın okuyuculara ve araştırmacılara yeni çalışmalar konusunda önerilerde bulunması, bu tür çalışmaların derinleştirilmesi açısından önemlidir. Şiire bir felsefe akademisyeninin yaklaşımından bakılması zaman zaman şiirde felsefe olur mu sorusuna cevap niteliğindedir. Şiire bir felsefe kuramı çerçevesinde değil şiirin kendi yapısında barındırdığı öznenin varoluşsal olarak yaşadığı tinsel gerilim düzleminde bakılması felsefe-şiir ilişkisinin nasıl ele alınması gerektiği açısından önemli bir uygulama niteliğindedir. Zaman zaman edebiyat ve felsefe dergilerinin dosya konusu ve çeşitli makalelerin tartışma düzlemini oluşturan felsefe-şiir ilişkisi ve "felsefi şiir" tartışmasının uygulama düzeyinde çalışılması merak edilen sorulara bu kitapta yapıldığı gibi çözüm sunacaktır. Kitapta dikkate değer başka bir husus da yazıların gitgide derinleşen bir yapıya sahip olmasıdır. Yazıların dilindeki sadelik ve teknik kavramlarla doldurulmamış olması, kitabı üslup olarak denemenin sınırlarına yaklaştırmaktadır. Yazar, genç şairlerin kitaplarını değerlendirdiği yazılarla güncel şiiri de ıskalamamıştır. Bu eleştirilerle genç şairlere de yol gösterici düşünceler sunmaktadır. *Şiire Felsefeyle Yönelmek*; Türk dili ve edebiyatı, Türkçe ve felsefe alanlarında okumalar ve çalışmalar yapacak kişilerin ve edebiyat/şiir severlerin edinmesi gereken bir kitap olarak raflarda yerini almaktadır.

Kaynakça

Günay, M. (2022). *Şiire Felsefeyle Yönelmek*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.